

POLITIKAI ELVÁRÁSOK ÉS SZAKMAI CÉLOK KÖZT NAVIGÁLVA
A Magyar Rádió kettős szerepe a Kádár-korszakban

DOI 10.35402/kek.2026.2.9

Absztrakt

A Magyar Rádió fontos médium volt a Kádár-korszakban: a párt aktívan használta propagandatevékenységre, és mindvégig kiemelt szerepet rótt rá a tömegtájékoztatásban. A folyamatos politikai nyomásgyakorlás ellenére azonban a nyolcvanas évek második felében az intézményben új újságírói kultúrák és szerkesztői gyakorlatok honosodtak meg, amelyek már elsősorban szakmai megfontolásokat követtek. Ekkor már küszöbön állt a változás: a párt gyengült, a média erősödött, a gazdasági és a megélhetési problémák egyre láthatóbbá váltak. Az újságírók pontosan észlelték, hogy bár a párt médiairányítás céljai egyértelműek, módszerei egyre bizonytalanabbak, ezért a képlékeny váló kereteken már tudnak tágitani. Mivel céljuk nem a rendszerváltás, hanem a magas színvonalú újságírás volt, a Magyar Rádió a nyolcvanas évekre egyszerre működött a politikai rendszer propagandaeszközeként és lassú fellazítójaként.

Kulcsszavak: Kádár-korszak, Magyar Rádió, médiapolitika, MSZMP, újságírói kultúra

Abstract

Hungarian Radio was an important medium in the Kádár Era: the Party actively used it for propaganda purposes and consistently assigned it a central role in the dissemination of information to the public. Even so, by the second half of the 1980s, new journalistic cultures and editorial practices emerged in the institution, guided by professional rather than political considerations. By this time, political change was imminent: the Party was weakening, the media were growing stronger, and economic problems were becoming increasingly manifest in everyday life. Journalists clearly perceived that the Party's objectives to control the media were unambiguous, yet its methods were increasingly uncertain, which allowed them to challenge the existing limits of the system. Since their primary aim was not regime change but quality journalism, Hungarian Radio increasingly functioned as both a

propaganda tool for the system and an agent of its gradual erosion.

Keywords: Hungarian Radio, Hungarian Socialist Workers Party, journalistic culture, Kádár Era, media policy

Bevezetés: a Magyar Rádió változó szerepe a Kádár-korszak évtizedeiben

A Magyar Rádió fontos médium volt a Kádár-korszakban: a párt aktívan használta propagandatevékenységre, és mindvégig kiemelt szerepet rótt rá a tájékoztatásban. Bár a korszak első felében a rádió csupán egy volt a hírközlő eszközök között, a hetvenes évek végétől a tömegkommunikációs eszközök differenciálásának hatására – a médiumra jellemző rövid hírciklus miatt – egyre nagyobb szerepet kapott. A rádió korábbiaknál értőbb irányításának köszönhetően tartalomkínálata bővült, mert a pártvezetés felismerte, hogy a közönség sokszínű és eltérő igényeket támaszt a rádióműsorokkal szemben. A folyamatos pártfigyelem ellenére a nyolcvanas évek második felében a Magyar Rádió vált a nyilvánosság kiszélesítésének egyik legfontosabb eszközévé azzal, hogy új újságírói kultúrák és szerkesztői gyakorlatok honosodtak meg.

Írásomban azt mutatom be, milyen szerepet töltött be a Magyar Rádió a Kádár-korszak politikai irányításában és társadalmi nyilvánosságában, és milyen történelmi előzmények vezettek a rádió szerepének változásaihoz. Rádiós újságírókkal készült interjúk segítségével elsősorban arra a kérdésre keresek választ, miként vált egy deklaráltan politikai célokat közvetítő médiumból a professzionális újságírás és a másként gondolkodás egyik legfontosabb intézményévé.¹ A folyamat megértéséhez bemutatom a Kádár-kori tájékoztatáspolitikát sajátosságait, majd ismertetem azokat a külső körülményeket is, amelyek kedveztek az új típusú újságírói kultúra kialakulásának. Úgy érvelek, hogy a nyolcvanas évek

¹ Jelen írás a Sipos Júliával folytatott kutatás – amely a Magyar Rádió újságírói kultúráit vizsgálja a nyolcvanas évek második felében – első eredményeit összesíti. Részletes újságírói interjúkért lásd Sipos Hangos határok című tanulmányát.

második felében a Nyugat felé nyitás politikája, a recesszióban lévő magyar gazdaság és a társadalmi változások miatt már a mindennapi élet színterein is láthatóvá váltak a problémák. A politikai vezetés gyengült, a média erősödött, és ezt észlelték az újságírók is, akik – kimondottan a Magyar Rádió egyes szerkesztőségeiben – a magas színvonalú műsorkészítés érdekében egyre inkább szakmai, s nem politikai megfontolásokat követtek.

A magyar rádiózás rövid története

A magyar rádiózás története nagy múltra tekint vissza: a hazai szakemberek a régióban a technikai feltételek meghonosításában élenjárónak számítottak. 1893-ban jött létre Puskás Tivadar telefonhírmondója, amely közösségi hírszolgáltatásként működött: a telefonkészülékekkel rendelkező háztartásokat látta el óránként jelentkező hírekkel. Puskás hamar felismerte, hogy az óránként jelentkező – vagyis a korabeli híversenyben verhetetlen – találánya be tud tölteni közművelődési célokat is, ezért a hírek mellett már szépirodalmi művek, idegennyelvi órák, dalok, hegedű- és zongorajátékok, sőt kimondottan a városi polgárságnak szánt interjúk is szerepeltek a műsorban (Szabó 1989). A Posta és a Magyar Távirati Iroda szakemberei az 1900-as évek elejétől foglalkoztak a rádiótávírással és rádió hangtovábbítás fejlesztésével, kezdetben még csak szűk közönséget szólítva meg. 1923-ban kezdte meg működését Csepelen az első rádióadó, amely előbb a vidéki távirati kirendeltségeket látta el hangzó anyaggal, majd zenei és prózai kísérleti műsorokat is sugárzott (Szekfü 2007). 1925-ben jött létre a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Résztársaság, amely még abban az évben megkezdte a szélesebb közönség számára elérhető rádióadás-sugárzást – ezt tekintjük a Magyar Rádió indulási évének. Kozma Miklós alelnök már a megnyitóbeszédében hangsúlyozta, hogy a rádió „a magyar kultúra fegyvertárát” erősíti, mert „a hullámokon keresztül minden határon túl eljut a magyar szó” (idézi Szekfü 2007: 83). Figyelemre méltó, hogy bár Kozma a Horthy-rendszer feltétlen híve volt, a rádió működését szakmai alapon szervezte meg, például elvárta, hogy műsorokban legalább három forrásból megerősített hírek hangozzanak el, a tartalmi kérdésekbe nem szolt bele, és szakmai alapon választotta ki a rádió munkatársait (zenei szerkesztőket, színházi dramaturgokat, sportriportereket).²

² Kardos Ernő: Interjú Sávolgy Tamással, Budapest, 2025. november 28.

Az új médium sikerét mutatja, hogy a hazai előfizetők száma dinamikusán emelkedett: az indulás után tíz évvel később már megközelítette a négyszázezer háztartást.

A politikai vezetés is korán felismerte a kis ráfordítással tömeges elérést biztosító kommunikációban rejlő lehetőséget, így a harmincas években megkezdődött a néprádiók, vagyis a kimondottan alacsony árú, a lakosságnak szánt készülékek gyártása. 1939 őszén került a boltokba a köznyelv által „Horthy néprádió”-nak nevezett, számos középhullámú adás befogására alkalmas Orion 011-es típus, amelyből összesen negyvenötezer darabot gyártottak (Postamúzeum 2025). Az 1948-as politikai irányváltás előtt színesebb, zömében irodalmi, színházi és zenei műsorokat kínált a rádió. A kommunista hatalomátvétel után az intézmény új vezetést kapott, és markánsan megváltozott a műsorstruktúra: megnőtt a propagandisztikus anyagok száma (Kövágó 2005). A „Rákosi néprádió”-n (Orion 140A típus) már csak három előre hangolt frekvenciát lehetett venni, de némi házi barkácsolással be lehetett fogni külföldi adókat, például a Szabad Európa Rádió műsorait is. Ezt szem előtt tartva a Magyar Dolgozók Pártja napirenden tartotta a hazai rádiózás technikai fejlesztését: előbb a vezetékes rendszer kiépítését szorgalmazta, hogy elérje a vidéki lakosságot is, majd az ötvenes évek közepén a technikai problémák kiküszöbölése érdekében elkezdődtek a rövidhullámú sugárzással kapcsolatos kísérletek is (Ólmosi 2007). Az URH adó 1955-ban kezdte meg a műsorszórását.

A Sztálin halálát követő szovjet enyhülés a magyar rádióműsorban is éreztette hatását: a korábbi szovjet műdalokat, rádiójátékokat és propagandaanyagokat kiszorították az ismeretterjesztő, a humoros, az irodalmi, a színházi és a zenei műsorok (Stefka 2000). A Magyar Rádió Bródy Sándor utcai székháza fontos szerepet töltött be az 1956-os forradalomban: itt volt először emberéletem is követelő fegyveres összetűzés az ÁVH és a tüntetők között, akik rövid időre el is foglalták az épületet. A zavartalan működés csak fél évvel később, 1957 áprilisában állt helyre.

A műsorkínálatba hamar visszakérült a híradó (az Esti Krónika, illetve minden páros órában híreket olvastak fel a Kossuth adón), és fokozatosan visszarendeződött a zenei, az irodalmi, a kulturális és a tájékoztató műsorok struktúrája, immár a Magyar Szocialista Munkáspár (MSZMP) irányítása alatt. 1974-ben történt a következő fontos változás, amikor a Minisztertanács létrehozta az Állami

Rádió és Televízió Bizottságot, és ezzel kettéválasztotta és külön kezdte el szabályozni a Magyar Rádió és a Magyar Televízió működését. 1986-ban pedig hatályba lépett az első sajtótörvény, amely teljesen új korszakot jelölt; erre hivatkozva a Tájékoztatási Hivatal kiadott egy rendelkezést, amely engedélyezte a reklámok közvetítését és a helyi stúdiók megalakulását.³

A Kádár-kori médiairányítás

Retorika...

A sajtó, a rádió és a televízió fontos erőforrás és hatékony kommunikációs eszköz, ezért az autoriter rendszerek mindig az első lépések között hoznak olyan intézkedéseket, amelyekkel a médiumokat, az azok működéséhez szükséges intézményeket és infrastruktúrát vonják az ellenőrzésük alá. Így igyekeznek mesterségesen javítani a pártpolitika társadalmi legitimációját; minél kisebb a támogatásuk, annál erősebb kézzel irányítják a médiát. E helyzetben tehát a média nem a hatalom társadalmi ellenőrzését, hanem a társadalom politikai felügyeletét szolgálja (Lázár 1988/2006).

A Kádár-korszakban a Magyar Rádió – a szamizdatkiadványok kivételével minden más tömegkommunikációs eszközhöz hasonlóan – állami tulajdonban volt, és politikai ellenőrzés alatt állt. A szovjet-kommunista típusú sajtómodell (Siebert et al. 1956/1963) sajátossága az, hogy olyan kiskorúnak tekinti a közönséget, aki a központi ideológia szerint orientálásra és nevelésre szorul. A párt a média feladatául azt jelölte ki, hogy tájékoztasson és agitációs és propagandatevékenységet folytasson. Politikai Bizottság (PB) 1958-as határozata így fogalmazott: „A sajtó legyen pártos, munkájában álljon fenntartás nélkül a proletárdiktatúra talaján, álláspontja legyen mindig osztályálláspont” (in Vass – Ságvári 1964: 197). A pártpolitika folyamatoságát jelzi, hogy a médiairányítás *elméleti szinten* 1986-ig, vagyis a sajtótörvény hatályba lépéséig erre a határozatra, valamint az 1949-es, szovjet mintát követő alkotmányra alapozta döntéseit. Ez utóbbi azt mondta ki, hogy a „dolgozók érdekeinek megfelelően” biztosított a sajtó- és szólásszabadság.⁴ A következő évtizedekben csupán kisebb változások történtek a tájékoztatáspolitikában. Ilyen volt az

MSZMP PB 1965-ös, a tájékoztatás „megjavításáról” szóló határozata, amely már rögzítette, hogy a tájékoztatási verseny van, és „ha mi valamiről nem beszélünk idejében, arról beszél az ellenség”,⁵ valamint az 1979-es és az 1981-es PB-határozat, amely a tömegkommunikációs eszközök munkájának összehangolásáról szólt, és rögzítette a közönség sokféleségét (in Vass 1983: 945, 1988: 201).

Az MSZMP mindent megtett azért, hogy ellenőrizze a média tartalmát és erőforrásait. Állami kézben volt a médiainfrastruktúra (a lapkiadás, a nyomdák, a papírelosztás, a frekvenciasávok, a stúdiók, a távirati iroda) és az újságíróképzés. A médiarendszerben többszintes intézményi hierarchia érvényesült, ezen belül közvetlen és közvetett irányítási formák is működtek (Bajomi-Lázár 2005). A napirenden szereplő ügyek súlyától, valamint a szerkesztőségektől függően alakult az előzetes és az utólagos cenzúra. A tájékoztatási irányelvek és határozatok mellett a média politikai napirendjét előzetesen a sajtótervek és a főszerkesztői értekezletek határozták meg, utólagosan pedig kézi vezérlés érvényesült: gyakoriak voltak az igazoló jelentések, a személyes elbeszélgetések és dorgálások, valamint a prémiummegvonások (Bozóki 1996, Murányi 2000). Ez utóbbiak jellemezték a Magyar Rádió működését is a nyolcvanas években.

Bár hivatalosan nem volt cenzúra, kiépült az eszmei befolyásolás, az erőforráselosztás, valamint az egyszemélyes főszerkesztői felelősség rendszere. Ugyanakkor már 1958-ban megfogalmazódott a „Művelődéspolitikai alapelvek”-ben a háromszintű cenzúrarendszer elve, vagyis az, hogy nemcsak támogatott és tiltott művek vannak, hanem a köztük húzódik egy szürke zóna is, amelyet később az Aczél György nevéhez kötött differenciált kultúr- és információs politika (az úgynevezett 3T) „túrt” kategóriájaként azonosított a pártvezetés: „...nyilvánosságot biztosítunk jó szándékú, a népi demokrácia iránt lojális, de nem szocialista alkotásoknak és állásfoglalásoknak is a kulturális élet különböző területein” (in Vass – Ságvári 1964: 308). A túrt kategória és a kézi vezérlés keretei folyamatosan változtak: nem volt egyértelmű és kiszámítható, hogy aktuálisan mely ügyek és témák felett huny szemet a pártvezetés, és melyek okoznak határátlépést és akár egzisztenciális fenyegetettséget. Így kiépült az öncenzúra intézménye is (Sipos 2015). A túrt kategória ugyanakkor a határok feszegetésére is lehetőséget kínált, és idővel az újságíró dönthetett arról,

³ 2/1986. (IX. 1.) MTH számú rendelkezés a helyi jellegű önálló rádió- és televízióműsört készítő stúdiókról. 109.

⁴ 1949. évi XX. törvény. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 55. § (1), (2).

⁵ MOL M-KS 288. f. 5/367 ő. e. Az MSZMP PB határozata a tájékoztatás megjavításáról, 1965. június 8.

meddig megy el a pontos tájékoztatás érdekében (Høyer – Lauk 1995).

A mindennapi működésben a szaktudás helyett a politikai kapcsolatok voltak a lényegesek, és az így kialakult szívességek és elkötelezettségek rendszere biztosította az irányítást és a pártpolitika folytonosságát. A pártvezetés gondosan ügyelt arra, hogy az egyes médiumok, kiadók és szerkesztőségek élére „kommunista” vezetőket ültessen, akik közreműködésével biztosított volt a legfontosabb szempontok érvényesítése, így probléma esetén elég volt velük kapcsolatban lépni. Ez egy ideig garanciát jelentett az MSZMP irányelveinek követésére. Idővel azonban – éppen a kiszámíthatatlan működés miatt – egyes vezető tisztséget betöltők bátrabban hunytak szemet a határsértések felett, mint mások. Így volt ez a Magyar Rádió esetében is Hárs István elnöksége alatt (1974–1988), aki tagja volt a Központi Bizottságnak, és jó kapcsolatokat ápolt a pártvezetés tagjaival, mégis az ő idejében vált a rádió a magyar közélet egyik legfontosabb közegévé.

...és gyakorlat

Míg a tájékoztatáspolitikai elvek szinte az egész korszakban változatlanok maradtak, a *gyakorlatban* a médiairányítás – a kül- és belpolitikai hatásokra reagálva – dinamikusán változott. Ennek egyik oka a Nyugat felé nyitás politikája volt, amely idővel olyan disszonanciát okozott a propaganda és a mindennapi élet tapasztalatai között, hogy végül szétfejtette a rendszer kereteit (Boldog 2025).

Kádár János az 1956-os illegitim hatalomátvétel és „rendteremtés” után politikai irányváltást kezdeményezett. Mivel a recesszióban lévő gazdaság felélénkítésében sem a Szovjetunió, sem az államszocialista tábor országai nem tudtak segíteni, Kádár a nyugati államok felé nyitott (Békés 2019). Ebben fontos referenciapont volt a szovjet fordulat, egészen pontosan Nyikita Hruscsov 1961-ben, a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXII. Kongresszusán elmondott beszéde, amelyben a békés egymás mellett élést és a szocializmus építését hangsúlyozta. Erre hivatkozva Kádár is egyre kezdeményezőbbé vált a külpolitikai kapcsolatok terén. Ekkor már készült a színpalak mögött az új gazdasági mechanizmus, amely az életszínvonal emelését tűzte ki célul, és végül 1968-ban lépett életbe – igaz, később megtorpant.

A Nyugat felé nyitás hatására nemcsak a tőke, a szaktudás, a nyersanyag és az infrastruktúra érkezett az országba, hanem számos filozófiai és szellemi

irányzat és fogyasztási cikk is, ami idővel erodálni kezdte az államszocialista rendszert. Az MSZMP ugyanis retorikailag mindvégig elkötelezett volt a Szovjetunió iránt, igyekezett kiszámítható és lojális partnernek mutatkozni, ám ezzel egy időben az ország gyakorlati működése távolodni kezdett a kommunista életforma és a szocialista emberkép és társadalom mítoszától. A lakosság egy része megismerte és megszerette a fogyasztói társadalom működését. Az életszínvonal-politika hatására megnőtt a boltokban a termékkínálat, és az egyre több szabadidő eredményeként az emberek el tudták határolni egymástól az átpolitizált nyilvános szférát és a saját privát terüket. A párt kimondatlan kompromisszum az volt, hogy az emberek maradjanak távol a politikától, fogadják el és ne kérdőjelezzék meg a párt döntéseit, és vonuljanak vissza a magánszférába, ahol viszonylagos szabadságot élvezhetnek. A rendszer megteremtette az alternatív nyilvánosságot, valamint a hétvégi telkek, a szervezett üdültetések, a gyermektáborok, a háztájizás, az otthoni barkácsolás és a maszekolás világát is, ami idővel lehetőséget biztosított a hétköznapi ellenállásra, majd az ellenzési szervezkedésekre (Havasréti 2005).

A rádió mint propagandaeszköz

A Kádári médiapolitika a hetvenes évek végéig egységesen kezelte és irányította a nyomtatott sajtót, a rádiót és a televíziót. Csak később ismerte fel a pártvezetés, hogy a hatékony működtetéshez figyelembe kell venni a különböző médiumok eltérő hírciklusát, differenciálni kell a műsorkínálatot, el kell távolodni a média nagy és közvetlen hatását feltételező elképzelésektől, és többet kell foglalkozni a sokszínű közönség aktuális igényeinek kielégítésével. A rádió az elsők között került pártirányítás alá, és a rendszerváltásig nagy figyelmet élvezett. Már 1959-ben, az MSZMP VII. kongresszusán világossá váltak az elvárások: „...azt várjuk, hogy a sajtó, a rádió és a televízió munkatársai igényesebben, vonzóbb formában hirdessék a szocializmus igazságait.”⁶ Mindvégig rögzítették, hogy az újságírói feladatok között elsődleges a pártpolitika képviselése.

A pártvezetés úgy érvelt, hogy a rádió „tömeghatása” van, ezért fontos propagandaeszközként tekintett rá. A korabeli szaktanulmányok szerint a rádió egyedi élményt nyújt, mert a közvetlenség és a bensőségesség hatását kelti úgy, hogy az egyénhez szól, miközben kollektív tapasztalatokat biztosít

⁶ A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa (1959. november 30–december 5.), 11.

(Cserés 1964). A rádiózást emellett társadalmi szükségletnek tekintették, és folyamatosan fejleszteni és korszerűsíteni igyekeztek,⁷ mert az országos elérés területileg változó tendenciát mutatott: az összesített kutatások szerint a felnőtt lakosság egyharmada egyáltalán nem hallgatta a rádiót (Tomka 1978). Nyilvános megszólalásai során Kádár többször is kifejezte, hogy nagy mértékben támaszkodik a sajtóra, mert – mint mondta – annak „elementáris ereje van”, tükrözi a társadalmi valóságot (Kádár 1971: 387–388), és a napirendre tűzött témákkal irányítani tudja a közönség figyelmét. Mint megjegyezte: „...a szocialista eszmék, politikánk hirdetése és képviselése szempontjából nagy figyelmet kell fordítani a tömegkommunikációs eszközökre” (Kádár 1983: 14–15).

A hatvanas évek közepén megszilárdult differenciált irányítás (a 3T) néhány évig hatásos eligazításul szolgált, ám a fokozatosan begyűrűző világpolitikai események és ideológiák, valamint a kőolajár-robbanások és a nyugati eladósodás okozta gazdasági recesszió hatására egyre nehezebben lehetett a gyakorlatban érvényesíteni. A propaganda által közvetített világkép és a mindennapi élet tapasztalatai között egyre szélesebb szakadék tántorgott, és a média nem volt képes betölteni tájékoztató funkcióját. Ezt felismerte a pártvezetés is, és ismét rögzítette az elvárásait: „A tömegtájékoztatás, a közvélemény-formálás nagy felelősséget ró a sajtó munkatársaira. ... Törekedjenek a pontosságra a vélt igazságok megírása helyett. Ne csak regisztrálják, hanem formálják, alakítsák a közvéleményt.” A Magyar Rádió munkájával kapcsolatban kiemelte, hogy a nem kedvező hírek előtt az újságírók gyakran „tétováznak”, „bizonytalankodnak”, ezért „a tájékoztatás nem hiteles, mert a lakosság a nyugati rádióadókra hagyatkozik” (in Vass 1983: 68).

A rádiózásban a tartalmi irányítás mellett történtek technikai beavatkozások is. 1946-tól az államszocialista országok a „keleti”, vagyis OIRT FM frekvenciatartományt használták, megnehezítve a „nyugati”, vagyis CCIR FM hullámsávot használó nyugati rádióadások befogását (NMHH 2025). Gyakori volt a BBC World Service, az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió frekvenciájának mesterséges zavarása is, ám ez a hatvanas évek közepétől egyre ritkábban történt meg.⁸ A zavaróhálózat

technikai elmaradottsága miatt ugyanis csekély volt a zavarás hatásfoka, a zavarni kívánt műsorokat pedig egyre nagyobb teljesítményű adókkal és egyre több hullámhosszon és egyre nagyobb idősávban sugározták. A zavaróhálózat fenntartása ehhez képest költséges volt, és nem volt egységes politikai iránymutatás sem arra nézve, hogy pontosan mely műsorokat kell zavarni. A pártvezetés továbbá úgy ítélte meg, hogy a zavarás politikailag sem indokolt, mert megnövekedett a kormány iránt a bizalom, és nyugodtnak tekinthető a belpolitikai légkör.⁹

A Magyar Rádió a Kádár-korszakban

A Magyar Rádió tehát különösen nagy politikai figyelmet kapott, mégis egyedi színfoltként működött a Kádár-korszakban. Kimondottan Hárs István 1974-től 1988-ig tartó elnöksége figyelemre méltó, aki elődeinél (Benke Valériánál, Tömpe Istvánnál, Gács Lászlónál) nagyobb teret biztosított egyes szerkesztőségeknek és újságíróknak. Hárs tisztségei és informális kapcsolatai miatt egyszerre volt a párt számára megbízható rádióelnök és a kisebb határfeszítések felett szemet hunyó vezető. Éppen e kettősség tette lehetővé, hogy a nyolcvanas években a párt egyik legfontosabb médiumánál, a rádiónál kezdődjenek el professzionális újságírói tevékenységek.

Műsorkínálat

A Magyar Rádió differenciált műsorkínálatot nyújtott: három adón kínált különféle tartalmakat. A Kossuth adó országos főadóként működött, a gyors információközlést szolgálta. Itt kaptak helyet a különféle hír- és politikai műsorok, amelyekben részletekbe menő elemzések, szakmai anyagok is elhangoztak. Ez volt az elsődleges csatorna, így itt kollektív és közvetlen agitációs tevékenység zajlott, széles közönség megszólítására törekedtek. Az esti idősávokban – a televízió műsorkínálatával összehangolt módon – szórakoztató, ismeretterjesztő és művészeti adásokat kínált.

Ezzel szemben a Petőfi adó műsorainak inkább a szórakoztatás volt a céljuk: a szerkesztők igyekeztek fiatalosabb stílust képviselni és informálisabb hangnemet használni. Itt kaptak helyet a modernebb ismeretterjesztő anyagok és a könnyűzenei

⁷ MOL III/11-19/974/2 Észrevételek az MRT V. éves tervének első változatáról 1974. február 6.

⁸ MOL XIX-J-1-k-USA-18/d-033/1964. 39. d. Külügyminisztériumi feljegyzés a rádióállomások zavarásának megszüntetéséről (1963. december 14.)

⁹ MOL M-KS 288f. 5/316 ö. e. Az MSZMP Központi Bizottsága Ipari és Közlekedési Osztályának előterjesztése a rádióvédelem helyzetéről és a Politikai Bizottság vitájának jegyzőkönyve (1963. október).

műsorok. A Petőfi a Kossuthénál dinamikusabb állandó műsorkínálattal jelentkezett.

Az 1955-ben indult a 3. program (későbbi nevén: URH, majd Bartók), amely elsősorban az értelmiséget szólította meg, gyakran közvetített hosszabb komolyzenei koncerteket, színházi előadásokat, interaktív rejtvény- és kvíz jellegű műsorokat.

Közönség

A rádióelőfizetők száma a színes televízió elterjedéséig dinamikusan nőtt: az ötvenes évek közepén másfél millió, egy évtizeddel később két és fél millió rádiókészülék volt az országban, a nyolcvanas évekre pedig ez a szám elérte a hatmillió.¹⁰ Ekkor már átlagosan száz-százharminc percet töltöttek az emberek rádióhallgatással (Agárdi 2004). Ezzel egy időben a kutatók arra is felhívták a figyelmet, hogy a vidéki, alacsonyabb iskolázottságú fizikai munkásokat nehéz elérni a rádió műsoraival. A nyolcvanas években lassan kiszorította a televízió a rádiózást, az a figyelmes hallgatás helyett már csak a háttér rádiózás formájában maradt meg – a lakosság az előbbire közel negyedórát, az utóbbira körülbelül száz percet fordított naponta (Tomka 1978).

Változások

A hetvenes évektől a párt tudatosan indított úgynevezett „fehér folt akciókat”, amelyek célja az volt, hogy vándorkiállításokat és közönségtalálkozókat vigyen azokra a településekre, ahol a mérési adatok szerint alacsony a rádióhallgatók száma; ezek alkalmával kedvezményes rádióelőfizetési és készülékvásárt is hirdettek.¹¹ Emellett a rádió vezető pozícióban lévő munkatársai külföldi tanulmányutakon figyelhették meg egyes (például szovjet, lengyel, olasz) rádióstúdiók működését és műsorkínálatát, és kezdeményezhették a követendő gyakorlatok meghonosítását.

Minisztertanácsi rendelettel 1974-ben jött létre az Állami Rádió és Televízió Bizottság, amely kettéválasztotta a Magyar Rádió és a Magyar Televízió működését, és így lehetővé tette ezek komplex irányítását. A bizottság döntött az intézmények költségvetési és beruházási terveiről, ellenőrizte azok megvalósulását, rendelkezett a hosszú távú

műsorgetvek és az infrastrukturális fejlesztés felett. A minisztertanácsi rendelet világosan kijelölte a két intézmény feladatait. Ezek között szerepelt a korszerű, gyors tájékoztatás, a pártpolitika aktív propagálása és „a közművelődési igények színvonalat kielégítése”, valamint „a szabadidő tartalmas kihasználásának elősegítése” (Paál 2015: 699).

A Rádió technikai apparátusának és műsorainak fejlesztése rendszeresen napirenden szerepelt Hárs István vezetése alatt, aki szemléletváltást hozott azzal, hogy komplexebb kínálatot, több rétegű műsort akart látni. Így 1974-ben megkezdte működését a rádió Elektroakusztikus zenei stúdiója, amely új technikai lehetőségeket kínált, megalakult a Dokumentum-műsorok műhelye, ebben az évben hirdették meg az első Humorfesztivált, felélénkült a rádió színházi rovat, és egyre gyakrabban sugározták külföldi rádiók (komoly)zenei műveit (Tertinszky 2000).

1975-ben műsorstruktúra-reformot indítottak, azonban még az ekkori öt éves tervben is nagy hangsúllyal szerepelt a politikai agitációs tevékenység folytatása, és a műsorkínálat nem tudott megújulni.¹² Később ugyan több ifjúsági műsorsávot is kialakítottak, és igyekeztek megnyerni a fiatalabb hallgatókat, ám ez csupán kevés sikerrel valósult meg (Morva 2017). A viszonylagos sikertelenség okai között szerepelt a televízió előretörése: ebben az évben a magyar felnőtt lakosság hétvégén átlagosan 110–200 percet töltött televíziózással (Tomka 1978). Bizonyára az is hatott a fiatalok zenehallgatási szokásaira, hogy 1976-ban megnyílt a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat dorogi gyára, és ugrásszerűen megnőtt a hazai zenei lemezek száma: az első évben négy és fél millió lemezt nyomtak (Csatári 2025).

A Magyar Rádióval szemben támasztott elvárások

A Magyar Rádióknak kiemelt médiumként egyszerre több elvárásnak kellett megfelelnie. A *politikai igény* világos és egyértelmű volt: a párt mindvégig nagy mértékben támaszkodott a rádióra a propagandatevékenységben. Mindvégig tartotta magát a tömeghatás-nézet, így a rádió „nemcsak információs eszköz, hanem hatalmi tényező is” volt (Kulcsár 1972: 3). A Politikai Bizottság 1979-ben differenciálta a médiumokat, a rádióknak az elsődleges hírközlő szerepet jelölte ki, emellett több politikai dokumentumműsor sugárzását irányozta elő, valamint azt is

¹⁰ A Magyar Szocialista Munkáspárt XIII. kongresszusa (1985. március 25–28.) 77.

¹¹ MOL III/629/76-VII.6.208 Összefoglaló jelentés a Pest megyei kedvezményes rádióakcióról 1976.

¹² MOL III/11-19-973/208 Az MR. öt éves terve /előzetes tervezet/ 1976-1980

előírta, hogy „a különböző rétegek rádióhallgatási szokásaihoz alkalmazkodva”, „sokféle műfaji változatban adjon elő elemző háttérműsorokat” (Vass 1983: 946). Ezzel egy időben a körzeti rádióstúdiók szerepe is körvonalazódott: műsoraikban össze kellett kapcsolniuk a helyi érdekeltségű híreket a pártpolitikával, illetve azoknak a szerkesztőségeknek, amelyek vételkörzetében foghatóak voltak nyugati rádióadások is, ellensúlyozniuk kellett ezeket a „nemkívánatos külföldi hatásokat” (Vass 1988: 196–197).

Emellett megjelent a *művészetközvetítés igénye* is, vagyis az, hogy a rádió hangzó médiumként felkarolja a magaskultúrát, népszerűsítse a klasszikus kulturális értékeket, és széles körben közvetítsen népművelő és szórakoztató tartalmakat. A kínálatot az MSZMP művelődéspolitikai alapelvei és kulturális tervei határozták meg. Ezek gyakorlati megvalósulásáról és a rádióban megjelenő műsorok hallgatottságáról és tetszési indexéről rendszeresen készültek felmérések a Tömegkommunikációs Kutatóközpontban (Csatári 2016). A Zenei főosztály e felmérések alapján állította össze munkatervét, amely szigorú szabályokat követve tervezte be az egyes műfajokat egészen a hetvenes évek végéig, amikor is enyhülés (és főosztályvezető-váltás) történt (Bieliczkyné Buzás 2000). A hetvenes évek végén a Magyar Rádió műsorkínálatának hatvanhatvanöt százalékát tette ki a zenei kínálat, és – a régióban kimagasló módon – mintegy tíz százalékát irodalmi műsorok jelentették; ez utóbbit az magyarízhathatja, hogy a szerkesztők a korábban említett rádiószerűsége alapozva úgy érveltek, hogy a hangzó formátum új dimenziót ad az irodalomnak. A leghallgatottabb műsorok között szerepelt a Kabaré és a Kívánságműsor, Szilágyi János Kettesben című interjúműsora, a Könyvről – könyvért című ismeretterjesztő műsor és a Szabó család (Zentai 1983).

A fentiek mellett megjelent egy *társadalmi igény* is. A nyílt agitációs tevékenység ellenére a nyolcvanas években általánosan magas volt a magyar média presztízse: egy 1988-as felmérés szerint a megkérdezettek a médiában bíztak a legjobban (önbevallásos pontozás eredményeként százból hetvenhármat adtak rá). Ez azért figyelemre méltó, mert ugyanezen a listán a kormány, az országgyűlés, a rendőrség és az MSZMP sorban az ötödik, a hatodik, a hetedik és a nyolcadik helyet foglalta el (Závecz 1999).

A nyolcvanas évek második felében a közönség már egyre gyakrabban fogalmazta meg, hogy – a művelődéspolitikai által kijelölt műsorok helyett – milyen témákról hallana szívesen a rádióban.

Dacolva a pártvezetés hierarchikus és propagandisztikus elképzelésével, a közönség partnerként tekintett a Magyar Rádióra: olyan platformként értelmezte, amely lehetőséget teremt a párbeszédre és az interaktivitásra. Erre utal, hogy már az első kísérleti adások indulásakor, vagyis a húszas évek közepén megjelentek a hallgatói panaszlevelek. A két irányú kommunikációra való igény a Kádár-korszakban sem lankadt, a közönség szerette aktívan kifejezni véleményét (Szekfü 2007). Népszerűek voltak „a hallgatói kérdésekre válaszolunk” jellegű műsorok és az azonnali telefonos kapcsolatot kínáló adások, kvízműsorok és kívánságműsorok.

Újságírói kultúrák a Magyar Rádióban

A hatalom képviselői a szovjet típusú médiarendszerben partnerként és – mint több helyen megfogalmazták – „segítőtársként” tekintettek az újságírókra, akik meggyőzik a közönséget a pártpolitika helyességéről, népszerű feladatokat látnak el, mozgósítanak és lelkesítenek. A Kádár-korszakban is több újságírói kultúra alakult ki: voltak a rendszerhez végig lojális újságírók, mások öncenzúrárt alkalmaztak és igyekeztek a sorok között írni és ezzel kijátszani a hatalmat, megint mások a professzionális újságírás és a párt által kijelölt keretek között egyensúlyoztak (Sipos – Takács 2005).

Az okok

A politika által megszálalt médiarendszer általában nem homogén: különféle újságírói kultúráknak ad otthont. A Kádár-korszakban ennek legfőbb oka a kiszámíthatatlan irányítási rendszer volt, hiszen – mint láttuk – az ideológiai alapelvek gyakran ütköztek a gyakorlati megvalósítással. A párt dokumentumok például kimondták, hogy a szerkesztőségek önállóan végzik munkájukat és a párt az újságírókon keresztül befolyásolja a közvéleményt, de a gyakorlatban nem minden újságíró volt párttag. A nem párttag újságírókkal kapcsolatban további disszonanciát jelentett az, hogy bár az agitációs és propagandatevékenységet a párt elsődleges feladatként rögzítette, hivatalosan nem volt – nem lehetett – cenzúra vagy öncenzúra. Az sem volt egyértelmű, hogy mi az újságírók feladata, kiknek tartoznak felelősséggel. Ezt a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Etikai kódexe sem tette egyértelművé, mert csak olyan ködös megfogalmazásokkal élt, mint a „haladás szolgálata” vagy a „szocialista elkötelezettség” (Sipos – Takács 2005: 57).

A folyamatosan változó médiairányítási gyakorlat hatott a Magyar Rádió szerkesztőségére is, a nyolcvanas évek közepére már látványos módon. Ekkorra összeadódtak a gazdasági problémák, a kül- és belpolitikai hatások, és a lakosság egyre disszonánsabb helyzetben találta magát, hiszen a mindennapi élet tapasztalatai nem igazolták vissza a propaganda tartalmát. A szocialista társadalom építése kiüresedett azzal, hogy a párt – gazdasági okokból – egyre nagyobb intenzitással nyitott a Nyugat felé, és ennek hatására a nyugati világ eszméi, művészeti termékei és fogyasztási cikkei egyre gyakrabban jelentek meg a magyar otthonokban. A pártpolitika a Szovjetunió iránti szigorú elköteleződése miatt nem tudott megújulni, ami azt eredményezte, hogy az emberek egyre nagyobb számban fordultak el tőle.

Rádásul 1986 tavaszán Mihail Gorbacsov, a Szovjet Kommunista Párt főtitkára, a Szovjetunió elnöke gazdasági és társadalmi reformot hirdetett, amelynek egyik eleme a glasznoszty, vagyis a nyitottság politikája volt. Ennek egyik célja a nyilvános szféra kiszélesítése volt, aminek hatására Magyarországon új tartalmak és műfajok jelentek meg a médiában. Az újságírók előszeretettel hivatkoztak a kényesebb témák feldolgozása során a glasznosztyra és a „szovjet mintára”, amely a valóságban csak korlátozottan létezett, hiszen még az irányváltás utáni szovjet nyilvánosság is szűkebb volt, mint a magyar. A Magyar Rádióba például sorra érkeztek Barát József moszkvai tudósító beszámolóit, amelyek kozmetikázva mutatták be azt, hogy a Szovjetunió nyíltságban és őszinteségben nagy léptekkel halad előre (in Bajomi-Lázár – Monori 2007: 134). Lényeges változás, hogy ekkor már a renitens újságírókra váró szankciók is enyhébbek voltak, mint a hetvenes évek elején, amikor rendszeresek voltak a főszerkesztői értekezletek a pártközpontban, az előzetes lehallgatások (vagyis az aznapi adások előzetes cenzúrája a stúdióban), és amikor a konfliktusok több esetben az újságírók elbocsátásával zárultak.

A rádióelnök fedezékében

A Magyar Rádió munkatársai a nyolcvanas években több újságírói kultúrát érvényesítve dolgoztak együtt, és az intézményen belül – Hárs István fedezékében – fokozatosan kialakultak a tabukat feszegető szerkesztőségek. Ezek közül élenjáró volt a 168 óra, a Gondolat-jel, a Vasárnapi Újság és a Bagoly, ahol a nyolcvanas évek közepére az újságírók már tudtak lavírozni a folyamatosan változó keretek között.

Hárs István irányítására jellemző volt, hogy – ahelyett, hogy egyértelműen tiltott volna bizonyos témákat – szemet hunyt ezek adásba kerülése felett, és szükség esetén utólag jelezte nemtetszését. Gyakran személyesen vállalt felelősséget – és ezzel konfrontációt – a pártvezetés előtt. A rádiós újságírók egy része úgy emlékszik vissza, hogy Hárs döntései miatt voltak feszültségek házon belül is, mert a túrért és a tiltást nem azonos mértékben érvényesítette: egyes műsorokban nem tűrt ellentmondást, másokkal – jellemzően a kevésbé frekvenciált időszakban sugárzottakkal – szemben megengedőbb volt. A neki tulajdonított idézet mind a tartalmat, mind a szóhasználatot idézve jól illusztrálja, hogy a rádióvezető maga is kényszerpályán mozgott: „Eltársak, értsék meg – mert sokan szeretnének olyan műsort csinálni –, hogy csak egy 168 óra van. Ha mindenki 168 órát akar csinálni, akkor egy sem lesz.”¹³

Határkeresés és szakmai szempontok

A rádiós szerkesztőségekben több újságíró generáció dolgozott együtt. A fiatalokat összekovácsolta a másként gondolkodás és a minőségi újságírásra való törekvés. Körükben egyre inkább az aktualitás, a relevancia és a magas színvonalú munka volt az elvárás, egyre gyakrabban tűzték a média napirendjére tűrt vagy tabusított témákat, és bátran vázoltak fel komplex kontextust több szempont egyidejű megjelenítésével. Egyre nagyobb igény volt arra, hogy elszakadjanak a központi direktíváktól, tágiassák a határokat, és valódi, saját hangon szólítsák meg a közönséget. Ez az igény nem külső nyomásra alakult ki, hanem belülről fakadt. Györffy Miklós ezt úgy fogalmazta meg, hogy „mi nem bátrak akarunk lenni, csak műsort készíteni arról, ami bennünket érdekelt” (in Bajomi-Lázár – Monori 2007: 130). A változás már benne volt a levegőben, bár ez sem volt teljesen egyértelmű. Mester Ákos például így emlékszik vissza: „Nem is álmodtunk rendszerváltásról, még az 1980-as évek közepén sem, csak azt éreztük, hogy a keretek feszegethetők” (in Bajomi-Lázár – Monori 2007: 263).

A képlékeny határok közötti lavírozáshoz az újságíróknak reziliensnek kellett lenniük. Ennek egyik formája a sorok közötti beszéd képessége és a műsorok időzítése volt. Példa erre a Bagoly című műsor – ebben hangzott el először a nyilvános szférában az ötvenhatos forradalmárok újratemetésének gondolata – késő esti, vagyis a kevésbé

¹³ Boldog Dalma: Interjú Gálík Mihállyal, Budapest, 2019. december 10.

hallgatott időszámban sugárzása. De trükköztek a műsörtükrökkel, vagyis az adásmenet leírásaival is, amelyek nem pontosan követték az adásba került műsorok tematikáját. Máskor kreatívabb megoldással éltek; ilyen volt az anekdota szerint az, amikor a rovatvezető egy félrehallás miatt a tiltott Arthur Koestler helyett a támogatott Kessler-nővérek nevére gondolt, amit engedélyezett is, a műsorkészítő pedig ráhagyta a tévedést, és leadta az anyagot Koestlerről, mondván, a műsörtükröt – rajta az író nevével – engedélyezték.¹⁴

A nyolcvanas évek közepén a párt támogatottsága visszaesett, a társadalom egyre szélesebb köre fordult a nem hivatalos – nyugati vagy földalatti – forrásokhoz. Az utolsó években egyre több rendszerváltást előkészítő formális és informális találkozó volt, ezek egy részéről „némi kockázatot vállalva” beszámolt a Magyar Rádió is.¹⁵ Maguk az újságírók is becsatlakoztak a nyilvánosságról szóló vitákba. Voltak, akik aláírták az 1987-es „Javaslat a sajtónyilvánosság reformjára” című tanulmányt, amelyben a média demokratizálását követelték. Többen részt vettek az 1988-as vitán a Magyar Újságírók Országos Szövetségének székházában, néhányan pedig publikáltak a renitens folyóiratként számon tartott Mozgó Világban. Bár a rádió vezetője tudott ezekről a munkaidőn kívüli ellenzéki jellegű megmozdulásokról, egyszer sem reflektált a történetekre.¹⁶

A közönségigény

Az új újságíró generáció megjelenését a közönség is észlelte: a korábban említett interakció iránti igény megjelent az utcai találkozásokban is. Az újságírókat megállították a hallgatók, az emberek odamentek a közvetítőkocsihoz, és segítséget kértek mindennapi problémáik láthatóvá tételében. Bízta abban, hogy a Gondolat-jel vagy a 168 óra munkatársai ki tudják használni kapuőri szerepüket, és egyes tabutémákat a média napirendjére tudnak tűzni. Így kényszerültek riportok olyan ügyekről, mint a házépítési problémák, a válás, az idősödő apukák problémái, a gyermekvédelem anomáliái, a kötelező sorkatonai szolgálat árnyoldalai vagy a romák helyzete. Idővel egyesek már úgy élték meg, hogy a közönség túlzó elvárásokat támaszt feléjük, és aránytalanul nagy

felelősséget ró rájuk: egyfajta „istenségként tekintettek rájuk”.¹⁷

A közönség közszolgálatissággal és tényfeltárással kapcsolatos elvárása mindvégig láthatatlan erőként motiválta a haladó szellemiségű rádiós újságírókat, akik idővel úgy érezték, ha valamit elhallgatnak, az gyorsan elterjed az értelmiségi körökben, és hirtelenítíti őket. Kiemelkedő példa erre az 1986-os csernobili atomkatasztrófa, amelynek első fontos hírért Bedő Iván a tiltás ellenére – saját felelősségére – adásba engedte, Barát József pedig folyamatosan közvetítette a Szovjetunióból a híreket, hangsúlyozva a kritikai észrevételeket. A 168 óra munkatársai pedig igyekeztek a hírszegény időszakban is a legszélesebb perspektívából anyagot készíteni a témáról (Boldog 2025). Farkas Zoltán úgy emlékszik vissza erre az időszakra, hogy akkor és ott „úgy dolgoztunk, ahogyan egy rádióban dolgozni kell, mintha demokráciában éltünk volna” (in Bajomi-Lázár – Monori 2007: 120).

Összegzés: változatlan keretek, változó újságírói gyakorlatok

Az, hogy fokozatosan differenciálódott a Magyar Rádió szerkesztősége, nem volt elszigetelt jelenség; voltaképpen a korszak nyilvánosságának alakulását tükrözte. A nyolcvanas évek közepén virágzott a szamizdatirodalom, és egyre több bírálat fogalmazódott meg a hatalommal szemben. Maga a párt sem volt egységes: a gazdasági válság megoldásában és a jövőbeli tervekben nem volt egyetértés. Kádár 1988-as leváltása után – amikor formálisan az MSZMP elnökévé választották – megkezdődött az utódlási harc is. A közönség számára egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az első, politikailag ellenőrzött nyilvánosságban hallott hírek nem tükrözik a valóságot, ám a párt utasításai szerint még ekkor is kerülni kellett egyes témákat, és árnyaltabban kellett fogalmazni, például létszámleépítés helyett munkaerő-átcsoportosítást kellett mondani, áremelés helyett pedig árrendezésről kellett hírt adni.

A glasznoszty mellett a magyar sajtó napirendjén hónapokig szerepelt az 1986-os sajtótörvény vitaanyaga is, vagyis a közönség is értesülhetett annak tartalmáról. A szeptemberben hatályba lépett törvény újdonsága egyfelől az volt, hogy valamelyest kiszámíthatóvá tette a politikai hatalom képviselői és az újságírók közti interakciókat, másfelől az, hogy három évtized után kikerült a tömegtájékoztatási

¹⁴ Boldog Dalma: Interjú Váradi Júliával, Budapest, 2025. augusztus 28.

¹⁵ Kardos Ernő: Interjú Hajdu Istvánnal. Budapest, 2025. november 29.

¹⁶ Boldog Dalma: Interjú Gálik Mihállyal, Budapest, 2019. december 10.

¹⁷ Boldog Dalma: Interjú Váradi Júliával, Budapest, 2025. augusztus 28.

elvárások közül a „pártosság” követelménye, és helyette már a „pontosság” szerepelt. Ebben az évben indult az első olyan rádió (a Danubius), amelynek a szórakoztatás volt az elsődleges célja.

A nyolcvanas évek második felében a változás már küszöbön állt: a párt gyengült, a média erősödött, a problémák egyre láthatóbbá váltak a mindennapi szintereken. Ugyanakkor a változás kimenetele nem volt egyértelmű. Mester Ákos például így emlékszik vissza ezekre az évekre: „...nem is álmodtunk rendszerváltásról, még az 1980-as évek közepén sem, csak azt éreztük, hogy a keretek feszegethetők” (in Bajomi-Lázár – Monori 2007: 263). Az ugyanakkor bizonyos, hogy a Magyar Rádióban összekovácsolódott egy új típusú újságírói generáció, amelynek tagjai valódi, értékes, informatív rádióműsorokat kívántak csinálni, és odafigyeltek az egyre határozottabban artikulált közönségigényekre is. Pontosan észlelték, hogy bár a párt médiairányítási céljai egyértelműek, a módszerei már bizonytalanok, a képlékeny kereteken pedig tudnak változtatni. Mindehhez meg kellett tanulniuk a kiszámíthatatlanságban lavírozni és kijátszani a rendszert. Bár a rádióelnök személye többnyire védőpajzsot jelentett, ez sem mindig volt garancia, mert Hárs csak addig hunyt szemet a határok feszegetése felett, amíg a rádió nagy egésze nem így működött. Mivel ennek az új típusú újságírói kultúrának elsősorban nem rendszerváltó szándéka volt, hanem a magas szintű újságírás volt a célja, a Magyar Rádió a nyolcvanas évekre egyszerre tudott lenni ugyanannak a politikai rendszernek a propagandaeszköze és lassú fellazítója is.

Irodalom

- Agárdi Péter 2004 A Magyar Rádió utolsó 15 éve. *Médiakutató* (V) 10: 93–110.
- Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a sajtó helyzetéről, feladatairól (1958. január 21.). In Vass Henrik – Ságvári Ágnes 1979 szerk. *MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–1962*, harmadik kiadás. Kossuth Kiadó, Budapest. 195–202.
- Az MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása a belpolitikai újságírás helyzetéről és néhány problémájáról (1971. május 21.). In Vass Henrik 1983 szerk. *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975–1980*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 65–76.
- Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata az agitációs munka helyzetéről, időszzerű feladatairól (1979. március 27.). In Vass Henrik, 1983 szerk. *A Magyar Szocialista Munkáspárt Határozatai és Dokumentumai 1975–1980*. Kossuth Kiadó, Budapest. 939–947.
- Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása a vidéki (körzeti) rádiózás helyzetéről és időszzerű feladatairól (1981. április 21.). In Vass Henrik 1989 szerk. *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980–1985*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 196–199.
- Az MSZMP KB Politikai Bizottságának határozata a propaganda és az agitáció időszzerű feladatairól (1981. április 28.). In Vass Henrik 1988 szerk. *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980–1985*. Kossuth Kiadó, Budapest. 199–204.
- Bajomi-Lázár Péter 2005 Médiapolitika. In Bajomi-Lázár Péter szerk. *Magyar médiatörténet a késő Kádár-kortól az ezredfordulóig*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 19–51.
- Bajomi-Lázár Péter – Monori Áron 2007 szerk. *Rendszerváltás és az újságírók*. Antenna Könyvek, Budapest.
- Békés Csaba 2019 *Enyhülés és emancipáció. Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika 1944–1991*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bieliczkyne Buzás Éva 2000 A Magyar Rádió zenei élete. In Kollega Tarsoly István szerk. *Magyarország a XX. században*, III köt. Babits Kiadó, Szekszárd. 442–451.
- Boldog Dalma 2025 *Csernobil és a magyar média. Egy atomkatasztrófa lenyomatai*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Bozóki András 1996 Cenzúra és sajtó Magyarországon az 1980-as években. *Korunk* (3) 7: 59–70.
- Csatári Bence 2016 *Jampecek a Pagodában. A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest.
- Csatári Bence 2025 *Hangadók és hangfogók. A kádári-aczéli könnyűzenei politika alul- és felülnézetből*. Magánkiadás, Siófok.
- Cserés Miklós 1964 *A rádiószerű rádió. Az alapfogalmakról*. Magyar Rádió és Televízió Szakkönyvtára, Budapest.
- Havasréti József 2005 *Alternatív regiszterek. A kulturális ellenállás formái a magyar neoavantgárdban*. Typotex Kiadó, Budapest.
- Høyer, Svennik – Epp Lauk 1995 A hivatásos újságírás és a civil társadalom. *Jel-Kép* (14) 1: 73–89.

